

Literatura

Příběh Markův

- S. F. H. J. Berkelbach van der Sprenkel, *Het evangelie van Markus*, Amsterdam 1937.
- M. H. Bolkestein, *Het verborgen rijk*, Nijkerk 1954.
- J. D. Crossan, *Jesus*, San Francisco 1994 (zejména pro kap. 12, 20).
- J. D. Crossan, *Who killed Jesus?*, San Francisco 1995 (zejména pro kap. 51).
- E. Drewermann, *Das Markusevangelium I–II*, Olten 1988 (zejména pro kap. 2, 15–19, 25, 27, 28, 33, 34, 46, 50).
- L. Geysels, *De weg van de Dienaar*, Leuven 1997 (zejména pro kap. 26).
- M. Goulder, *A tale of two missions*, London 1994.
- B. Hemelsoet, *Marcus*, Kampen 1977 (zejména pro kap. 10).
- C. J. den Heyer, *Marcus I–II*, Kampen 1985.
- B. van Iersel, *Belichting van het bijbelboek Marcus*, Boxtel 1986.
- B. van Iersel, *Marcus uitgelegd aan andere lezers*, Baarn 1997 (zejména pro kap. 26, 28, 31, 35, 39, 53).
- D. Lührmann, *Das Markusevangelium*, Tübingen 1987.
- D. Monshouwer, *Marcus en de Torah*, Kampen 1989.
- D. E. Nineham, *Saint Mark*, Hammondsworth 1987.
- H. J. van Ogtrop, *In het leerheuis van Marcus*, Boxtel 1990.
- G. van Oyen (red.), *De tijd is rijp*, Leuven 1996.
- D. Rhoads – D. Michie, *Mark as a story*, Philadelphia 1982.
- A. A. van Ruler, *Dichterbij Marcus*, Nijkerk 1974.
- H. Servotte, *Marcus literair*, Baarn 1996.
- M. A. Tolbert, *Sowing the gospel*, Minneapolis 1989 (zejména pro kap. 13).
- P. J. Tomson, „*Als dit uit de hemel is...*“, Hilversum 1997 (zejména pro kap. 23).
- R. M. Towler, *Let the reader understand*, Minneapolis 1991.
- M. H. van der Zeyde, *Markus, een tijding van vreugde*, Nijmegen 1976.

Příběh Matoušův

- H. Baarlink, *Matteüs I*, Kampen 1997 (zejména pro kap. 64).
 F. Boerwinkel, *Meer dan het gewone*, Baarn 1977.
 D. Bonhoeffer, *Navolging*, Amsterdam 1964 (zejména pro kap. 64).
 F. H. Breukelman, in: *Om het levende Woord I/1*, Nieuwendam 1966 (zejména pro kap. 54–59 a 89–91).
 F. H. Breukelman, *Bijbelse theologie I/1*, Kampen 1980 (zejména pro kap. 85, 88).
 F. H. Breukelman, *Bijbelse theologie II*, Kampen 1984 (zejména pro kap. 54–59).
 F. H. Breukelman, *Bijbelse theologie III/2*, Kampen 1996 (zejména pro kap. 75, 77, 86).
 A. M. Brouwer, *De bergrede*, Zeist 1930 (zejména pro kap. 69).
 E. Drewermann, *Das Matthäusevangelium I–III*, Olten 1992, 1993, 1994 (zejména pro kap. 63–65, 69).
 D. E. Garland, *Reading Matthew*, London 1993 (zejména pro kap. 59, 76, 81, 82).
 J. van Goudoever (red.), *De bergrede*, Phoenix Bijbel Pocket 21, Hilversum 1966.
 R. H. Gundry, *Matthew*, Grand Rapids 1994.
 G. N. Lammens, *Het zal je maar gezegd worden*, Baarn 1977.
 P. Lapede, *De bergrede*, Baarn 1985.
 P. Lapede – C. D. von Weizsäcker, *De zaligsprekingen*, Kampen 1980.
 J. T. Nielsen, *Het evangelie naar Mattheüs I–III*, Nijkerk 1973–1974 (zejména pro kap. 76, 81, 82).
 N. A. Schuman, *Al de woorden*, 's-Gravenhage 1991 (zejména pro kap. 57, 59, 70, 72, 74, 75, 82, 87).
 J. Tigcheler, *De bergrede*, Kampen 1987 (zejména pro kap. 63, 64, 69).
 W. van der Zee, *Uit de bergrede*, Den Haag 1978.

Další literatura použitá v jednotlivých kapitolách

Kapitola 1

D. Monshouwer, *Exodus*,
Zoetermeer 1995.

Kapitola 2

J. W. van Henten, *De eerste
beproeving van Jezus*, Kampen
1994.

C. J. den Heyer, in: *Amsterdamse
cahiers 1*, Kampen 1980.

J. Tigcheler, in: *Speling
maart 1981*, Tilburg 1981.

Kapitola 6

E. Drewermann, *Zwischen Staub
und Sternen*, Düsseldorf 1991.

E. Drewermann, *Wat ons toekomt*,
Zoetermeer 1993.

E. Drewermann, *Hij legde hun
de handen op*, Zoetermeer
1993.

Kapitola 7

E. Drewermann, *Hij legde hun de
handen op*, Zoetermeer 1993.

Kapitola 9

F. Boerwinkel, *Meer dan het
gewone*, Baarn 1977.

H. Faber, *Cirkelen om een geheim*,
Meppel 1972.

H. Fortmann, *Hoogtijd*, Bilthoven
1966.

L. Geysels, in: *Schrift 66*, Heilig
Landstichting 1979.

A. Herzberg, *De man in de spiegel*,
Amsterdam 1980.

H. Küng, *Christen zijn*, Hilversum
1976.

Kapitola 11

J. Goudoever, *Phoenix Bijbel
Pocket 20*, Hilversum 1966.

Kapitola 12

J. D. Crossan, *Jesus*, San Francisco
1994.

A. A. van Ruler, *Dichterbij
Marcus*, Nijkerk 1974.

J. Tigcheler, in: *Speling 4/1980*,
Nijmegen 1980.

Kapitola 14

P. Farla, B. van Iersel, H. van Wit,
in: *Schrift 160*, Heilig
Landstichting 1995.

E. Drewermann, *Hij legde hun de
handen op*, Zoetermeer 1993.

Kapitola 16

O. Jager, *Daglicht*, Kampen 1970.

Kapitola 21

J. Goudoever, *Phoenix Bijbel
Pocket 20*, Hilversum 1966.

D. Sölle, *De waarheid is concreet*,
Utrecht 1967.

Kapitola 22

L. Geysels, in: *Schrift 66*, Heilig
Landstichting 1979.

Kapitola 28

L. Grollenberg, *Onverwachte
Messias*, Baarn 1987.

C. J. den Heyer, *Opnieuw: wie is
Jezus?*, Zoetermeer 1996.

B. van Iersel, in: *Schrift 63*, Heilig
Landstichting 1979.

M. de Jonge, *Jezus als Messias*,
Boxtel 1990.

S. Schoon, *De weg van Jezus*,
Kampen 1991.

Kapitola 29

E. Schillebeeckx, *Evangelie
verhalen*, Baarn 1982.

Kapitola 32

J. Tigcheler, in: *Speling* 31/1,
Nijmegen 1979.

Kapitola 33

J. Tigcheler, in: *Speling* 31/4,
Nijmegen 1979.

Kapitola 34

C. Aalders, *Onze Vader*,
Amsterdam (bez data).
E. Drewermann, *Tiefenpsychologie
und Exegetik* 11, Olten 1985.

Kapitola 35

G. Luttikhuisen, in: *Schrift* 94,
Heilig Landstichting 1984.

Kapitola 38

L. Geysels, in: *Schrift* 66, Heilig
Landstichting 1979.

Kapitola 40

E. Drewermann, *Tiefenpsychologie
und Exegese II*, Olten 1985.
E. L. Smelik, *Achterstallige postille*,
Nijkerk 1972.

Kapitola 41

Th. J. M. Naastepad, in:
Werkschrift mei 1992,
Amsterdam 1992.

Kapitola 44

H. Berkhof, *Gegronde verwachting*,
Nijkerk 1967.
J. Lambrecht, in: G. van Oyen
(ed.), *De tijd is rijp*, Leuven
1996 (také překlad).
J. Tigcheler, in: *Speling* 36/3,
Nijmegen 1984 (také
překlad).

Kapitola 45

K. H. Miskotte, *De vreemde
vrijspraak*, Amsterdam 1938.
U. Ranke-Heinemann, *Nee en
amen*, Baarn 1993.

Kapitola 46

E. Drewermann, *Leben, das dem
Tod entwächst*,
Düsseldorf 1991.

Kapitola 47

F. Lefevre, in: *Collationes* 11/1,
Brugge 1981.
E. L. Smelik, *Ongevraagde postille*,
Den Haag 1954.
J. Tigcheler, in: *Speling* 36/1; 38/4,
Nijmegen 1984; 1986.

Kapitola 48

L. Geysels, in: *Schrift* 66, Heilig
Landstichting 1979.
F. Lefevre, in: *Collationes* 11/1,
Brugge 1981.

Kapitola 49

W. Barnard, *Lieve gemeente*,
Amsterdam 1961.
L. Geysels, in: *Schrift* 66, Heilig
Landstichting 1979.
F. Lefevre, in: *Collationes* 11/1,
Brugge 1981.

Kapitola 51

F. Lefevre, in: *Collationes* 11/1,
Brugge 1981.

Kapitola 52

L. Geysels, in: *De Heraut* 110/10,
Nijmegen 1979.
B. Hemelsoet, in: *Om het levende
woord* 1/2-3,
Amsterdam 1968.

- Kapitola 53
B. Hemelsoet, in: *Om het levende woord* 1/2-3, Amsterdam 1968.
- Kapitola 54
Th. C. de Kruijff, in: *Schrift* 108, Heilig Landstichting 1986.
- Kapitola 56
K. A. Deurloo – K. Bouhuys, *Dichterbij de profeten*, Amsterdam 1968.
J. de Kwaadsteniet, in: *Schrift* 108, Heilig Landstichting 1986.
- Kapitola 58
E. L. Smelik, *Ongevraagde Postille*, Den Haag 1954.
- Kapitola 60
W. J. Berger, in: H. M. M. Fortmann, *Als ziende de Onzienlijke 3a*, Hilversum 1965.
B. P. M. Hemelsoet, in: *Amsterdamse Cahiers* 9, Kampen 1988.
A. Uleyn, *Psycho-analytisch lezen in de bijbel*, Hilversum 1985.
- Kapitola 62
J. B. Lotz, *De acht zaligsprekingen*, Boxtel 1977.
K. H. Miskotte aj., *Een nieuw volk*, Amsterdam 1941.
- Kapitola 64
E. Drewermann, *Der offene Himmel*, Düsseldorf 1990.
J. van der Wiel, in: *In de Waagschaal*, 1968.
- Kapitola 65
H. Fortmann, *Hoogtijd*, Bilthoven 1966.
- Kapitola 66
W. R. van der Zee, *Gebed met open ogen*, Den Haag 1982.
- Kapitola 67
J. van Goudoever, in: *Phoenix Bijbel Pocket* 21, Hilversum 1966.
- Kapitola 69
J. Tigcheler, *De bergrede*, Kampen 1983.
- Kapitola 73
E. Drewermann, *Wat ons toekomt*, Zoetermeer 1993.
- Kapitola 77
L. Geysels, in: *De Heraut*, februari 1989, Nijmegen 1989.
- Kapitola 78
J. W. Falkenburg, in: *In de Waagschaal*, 1967.
E. Flesseman-van Leer, in: *Schrift* 68, Heilig Landstichting 1980.
E. Drewermann, *Wenn der Himmel die Erde berührt*, Düsseldorf 1992.
- Kapitola 79
F. W. Korff, *Eeuwigheid en tijd II*, Amsterdam s. d.
W. Weren, in: *Getuigenis* 25/6, Hilversum 1981.
- Kapitola 82
J. Tigcheler, in: *Speling* 39/3, Nijmegen 1987.
- Kapitola 83
G. Boogaard, *Wonen in het Woord*, Den Haag 1977.
- Kapitola 86
E. Schillebeeckx, *Evangelie verhalen*, Baarn 1982.
J. Tigcheler, in: *Speling* 34/4, Nijmegen 1982.

Biblické překlady

Při překladu pasáží z Markova evangelia jsem s vděčností sahál po překladech, jež se nacházejí ve výše zmíněných knihách (C. J. den Heyer, B. van Iersel a M. H. van der Zeyde), a dále po překladu Nizozemské biblické společnosti (NBG) a D. Monshouwera (in: *De eerste lezing 25*, Voorburg 1990).

Při překladu pasáží z Matoušova evangelia jsem čerpal z překladů, jež pořídili výše uvedení autoři Baarlink, Breukelman (pro předehru a finále evangelia), Van Goudoever a Tigcheler (oba pro Kázání na hoře), a z překladu NBG. Další překlady: J. Doelman (in: *De eerste lezing 21*, Voorburg 1990, pro Mt 1–7), P. Oussoren (in: *De eerste lezing 24*, Voorburg 1990, pro Mt 16–25), H. Warren – M. Molegraaf (*Het evangelie volgens Markus, Mattheüs, Lukas, Johannes*, Amsterdam 1997).

[Při překládání biblických pasáží vycházíme zpravidla z Českého ekumenického překladu; přihlížíme však i k řeckému znění a podobně jako autor vyzdvihujeme ty aspekty, které bezprostředně souvisí s dalším výkladem.]

Česká doporučená literatura

Český ekumenický komentář k Novému zákonu (Praha, Česká biblická společnost):

Jiří Mrázek, *Evangelium podle Matouše*, 2012.

Petr Pokorný, *Evangelium podle Marka*, 2016.

Sacra Pagina (Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství):

Daniel Harrington, *Evangelium podle Matouše*, 2003.

John R. Donahue – Daniel Harrington, *Evangelium podle Marka*, 2005.

Malý Stuttgartský komentář k Novému zákonu (Kostelní Vydří, Karmelitánské nakladatelství):

Meinrad Limbeck, *Evangelium sv. Matouše*, 1996.

Meinrad Limbeck, *Evangelium sv. Marka*, 1997.

Další doporučená literatura

- J. D. Douglas (ed.), *Nový biblický slovník*, Praha (Návrat domů) 1996.
- David Flusser, *Ježíš*, Praha (ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ) 2001.
- Bernard Gillieron, *Bible nepadla z nebe. Strhující historie jejího vzniku*, Třebenice (Mlýn) 1993.
- Joachim Gnilka, *Ježíš Nazaretský – poselství a historie*, Praha (Vyšehrad) 2001.
- Miloslav Hájek, *Evangelium podle Matouše: I. Výklad kapitol 1–9*, Praha (Kalich) 1995.
- Traugott Holtz, *Ježíš z Nazareta*, Praha (Vyšehrad) 1991.
- Daniel Marguerat (ed.), *Úvod do Nového zákona*, Jihlava (Mlýn) 2014.
- Jiří Mrázek, *Podobenství v kontextu Matoušova evangelia*, Jihlava (Mlýn) 2003.
- Jiří Mrázek, *Teologie opomíjených. Přehlížené hlasy v Novém zákoně*, Jihlava (Mlýn) 2013.
- Jiří Mrázek, *Markovo evangelium 1–8*, Jihlava (Mlýn) 2018.
- Jiří Mrázek, *Markovo evangelium 9–16*, Jihlava (Mlýn) 2019.
- Petr Pokorný, *Ježíš Nazaretský: historický obraz a jeho interpretace*, Praha (ΟΙΚΟΥΜΕΝΗ) 2005.
- Felix Porsch, *Mnoho hlasů – jedna víra*, Praha (Zvon) 1993.
- Kurt Schubert, *Ježíš ve světle tradiční židovské literatury*, Praha (Vyšehrad) 2003.
- Gerd Theissen, *Galilejský: historické bádání o Ježíši formou vyprávění*, Praha – Třebenice (Kalich – Mlýn) 1996.
- François Vouga, *Teologie Nového zákona*, Jihlava (Mlýn) 2009.